

Honor Killings and Semantic Implications of a Normal Subject in the Family Institution: Newspapers' Narrative about the Murder of Romina Ashrafi

Mahrookh Haghpor^{1*}, Seyed Hossein Nabavi², Mohammad Reza Kolahi³

Received: Oct. 10, 2021; Accepted: Feb. 9, 2022

ABSTRACT

The paper aims to identify the semantic implication of moral and normal subjects, and mechanisms of their reconstruction in the family institution. For this purpose, here Stuart Hall's representation approach and Jeffrey Alexander's strong research program have been applied to reach the conclusion on the main research questions: What is the semantic implication of moral and normal subjects in the family? And what is the mechanism for reconstructing a moral subject in the family? 65 notes and editorials published in Shargh, Etemad-e Melli and Hamshahri newspapers in one section as well as Javan and Kayhan were selected and reviewed in the course of the study. Newspapers in the other section, representing the murder of Romina Ashrafi, were examined using a narrative research framework and thematic analysis. Findings reveal that in both sections, similar components of individual ethics in the family institution are represented as a normal ideal of a unified world in the network of obedience and submission.

Keywords: Alexander's Cultural Sociology; Honor Value; Representation; Retribution Punishment.

1. PhD Candidate, Cultural Policy, Department of Sociology, Faculty of Literature and Humanities, Kharazmi University, Tehran, Iran (Corresponding Author)

✉ culturehaghpor96@gmail.com

2. Assistant Professor, Sociology, Faculty of Literature and Humanities, Kharazmi University, Tehran, Iran

3. Assistant Professor, Sociology, Institute of Cultural and Social Studies, Ministry of Science, Research and Technology, Tehran, Iran

INTRODUCTION

May 21 in 2020 was a horrendous day for the village of Sefidsangan in Talesh County, in Iran's Gilan Province where 13-year-old Romina Ashrafi was killed by her father. The alleged honor killing provoked harsh public reactions and covered by both domestic and foreign media. She was murdered because of Bahman Khavari, her boyfriend who wanted to marry her after two years in relationship. Romina's father was not only against their decision but he and other family members resorted to violence against own daughter and boy's family. The objective of her father, mother, uncle and other family members of Romina was to remove what they called immoral stain and shame from the lap of the family.

The widespread media coverage on Romina's murder turned into a critical event, in which, the value of honor in the family institution became a problematic question. Public opinions also raised many questions about the implications of the meaning of moral and normal subjects.

PURPOSE

The purpose of this study is to identify the semantic implications formulated from normal and moral subjects in the family. These implications are made by the main actors in the political arena and in collaboration with those who use to control the symbolic means of production. In fact, through the media coverage of Romina's murder, certain moral components in family relations are shown, natural and obvious. But behind the natural components, there are hidden strategic interests, the understanding of which depends on the achievement of deeper layers of meanings and value systems.

METHODOLOGY

The methodological framework applied in this research is narrative. In this method, by identifying symbols, codes and narratives within the text and paying attention to social and political contexts, in which, an event takes place, the main presuppositions and a thick description of the text are achieved (Webster and Mertova, 2016, 14-23), with the help of thematic analysis. In doing so, all sections of *Kayhan*, *Javan*, *Etemad-e Melli*, *Hamshahri* and *Shargh* newspapers, including editorials, headlines, news, events, etc., were examined. Among these, 65 notes and editorials from the time of Romina's murder on May 21, 2020 until October 22, 2020 were assessed applying the acute case sampling method.

FINDINGS

Kayhan and *Javan* newspapers formulated the components of moral and normal subjects in the family in the form of the integrated holy life of the family sovereignty narrative. Here a model of individual morality was reconstructed in

the form of normal behavior so that the people in the family behave under the supervision and control of the family's standard and specific formulations. In other words, moral subjects do not have a mentality of their own and are not independent of the family. Rather, their existence depends on the will of father, the head and sovereign member of the family^N

In this narrative, the perception of the family institution can be formulated based on the concept "holy family" which expresses an idealistic, systematic view of the do's and don'ts rather than a set of existing realities. Three symbols for formulating this narrative are: paternal paradox, "legitimacy of sovereignty and divine religion.

The second narrative, which is related to dailies *Shargh*, *Hamshahri*, and *Etemad-e Melli*, presents the components of a moral and normal person in the form of a "narrative of the salvation of the individualized subjects of psycho-center specialists" which at the heart of this narrative is the role of psychologists, paramedics, and psychotherapists. They are focused on producing knowledge about salvation that, through the development of common guidelines and a system of specialized knowledge and skills, will have the ability to control all aspects of the society, including the will, body and life of individuals, in a unified manner. This narrative consists of three central symbols: Paternal house, dynamic jurisprudence and people.

CONCLUSION

This research sought to answer two key questions: What are the semantic implications of the moral and normal subject in the family? And what is the mechanism for reconstructing such a subject in the family? The first account, narrated in *Kayhan* and *Javan* newspapers about Romina's murder by her father, is a model of individual morality within the family institution in which individuals are educated in standard and specific formats under the supervision and control of the family's head. The ideal society here consists of non-critical, self-regulating, and self-observing actors raised in the family under the guidance of father. Mechanisms for constructing a normal and moral subject within the framework of this narrative are: promoting the ideal of the sacred family, emphasizing the exclusive legitimacy of sovereignty in the administration of society, and the religion.

In the second narrative, which was represented in *Shargh*, *Etemad-e Melli* and *Hamshahri* newspapers, salvation is a kind of exercise of power at micro and macro levels, which is achieved by using the knowledge of experts and producing normal and disciplined bodies within the family. The mechanisms for constructing a normal and moral subject within the framework of this narrative are: education and culture building, reform of the judicial-legal system by using dynamic

Iranian Cultural Research

Abstract

jurisprudence, using the capacity of civil society to educate vulnerable people and people at the periphery.

NOVELTY

The necessity of a cultural understanding of the problem of morality, the criteria of the morality-oriented subject, and the mechanism of their reconstruction in the family institution in the framework of Alexander's Cultural Sociology pave the way for recognizing more complex and deeper layers of political action. By focusing on the semantic implications attributed to the moral subject in relation to the critical event of Romina's murder, identifying strategies, in which, political actors reproduce their exclusive position will be feasible. In this view, cultural affairs and its management are not reduced to a dependent variable that is determined by political structures and interactions of the realm of power. Rather, semantic meanings act as a causal and independent variable and are considered as the core of political activities.

Iranian Cultural Research

Vol. 15
Issue 1
Spring 2022

BIBLIOGRAPHY

- Ajlali, P. (2020, June 7). Sociology and the murder of Romina (2). *Shargh*. Retrieved from <https://www.sharghdaily.com/fa/tiny/news-815610>
- Akhundi, A. (2020, May 30). Romina: Flip to the lovers of Iran. *Hamshahri*. Retrieved from <https://newspaper.hamshahrionline.ir/id/101553>
- Alavijeh, M. (2020, May 28). Young: Romina was a victim of anger and ignorance. *Javan*. Retrieved from <https://www.Javann.ir/004>
- Alexander, J. (2002). On the social construction of moral universals, the 'Holocaust' from war crime to trauma drama. *European journal of social theory*, 5(1), 5-85. Doi: 10.1177%2F1368431002005001001
- Alexander, J. (2008). Clifford Geertz and the strong program: The human sciences and cultural sociology. *Cultural Sociology*, 2(2), 157-168. doi: 10.1177%2F1749975508091030
- Alexander, J. (2014). Culture, trauma, morality and solidarity: The social construction of "Holocaust" and other mass murders. *Thesis Eleven*, 132(1), 3-16. doi: 10.1177%2F072551361562523
- Alexander, J., & Smith, P. (2003). Strong program in cultural sociology: Elements of a structural hermeneutics. In *The meanings of social life: A cultural sociology* (1st ed., Pp. 11-26). doi: 10.1093/acprof:oso/9780195160840.003.0011
- Asopar, K. (2020, May 31). Where is the place for reform in the murder of women?. *Javan*. Retrieved from <https://www.Javann.ir/004DVj>
- Aube, E. (2020, June 1). My song is sad. *Shargh*. Retrieved from <https://www.magiran.com/article/4048751>
- Back, L. (2012). *Cultural sociology: An introduction*. New Jersey: Wiley-Blackwell.
- Bahrami, M. (2016). *Study of cultural and social factors of honor killings: A case study of Khuzestan province* (Unpublished Master Thesis). Islamic Azad University, Naragh Branch, Arak, Iran.
- Bhanbhro, S. (2015). Representation of honor killings: Critical discourse analysis of Pakistani English-Language newspapers. In *Sexuality, Oppression and Human Rights* (1st ed., pp. 1-16). doi: 10.1163/9781848884243_002
- Braun, V., & Clarke, V. (2006). Using thematic analysis in psychology. *Qualitative Research in Psychology*, 3(2), 77-10. doi: 10.1191/1478088706qp063oa
- Brun, Z. (2014). *Sociological analysis of honor killings in the Arab ethnicity* (Unpublished Master Thesis). Shahid Ashrafi University, Isfahan, Iran.
- Chizari, Z. (2020, June 1). All the culprits of violence against women. *Javan*. Retrieved from <https://www.Javann.ir/004DVu>
- Dolatkhah, S. (2015). *Phenomenological study of honor killings in Tehran* (Unpublished Master Thesis). Kharazmi University, Tehran, Iran.

Iranian Cultural Research

Abstract

- During, S. (1999). *Cultural studies*. London: Routledge.
- Fakuhi, N. (2020, May 31). Who killed Romina? "We" or "his father"?. *Etemad-e Melli*. Retrieved from <https://www.magiran.com/article/4048033>
- Ganji, A. (2020, June. 1). The volume of bitter news in the society has increased so much that even the beginning of the new parliament is not visible. *Javan*. Retrieved from <https://www.Javann.ir/004DWw>
- Ghafai, H. (2013). *Representing the 'other': "Honor killing" in the British press* (Unpublished doctoral dissertation). University of Minho.
- Ghosheh, S. (2020, May 31). Why does the law not prevent child murder?. *Shargh*. Retrieved from <https://www.sharghdaily.com/fa/tiny/news>
- Goode, E., & Ben-Yehuda, N. (2009). *Moral panics: The social construction of deviance*. New Jersey: Wiley-Blackwell.
- Hall, S. (1980). Encoding/Decoding. In *Culture, Media, Language* (1st ed., Pp. 63-87). doi: 10.1075/z.184.211hal
- Heydari, A., Teymoori, A., & Trappes, R. (2021): Honor killing as a dark side of modernity: Prevalence, common discourses, and a critical view. *Social Science Information*, 60(1), 86-106. doi: 10.1177/0539018421994777
- Iran News Agency (2020, February 9). From divergence to participation in the collective mechanism of reformists. *Etemad-e Melli*. Retrieved from <https://www.irna.ir/news>
- Islamian, A. (2020, May 28). How could Romina's murder be prevented?. *Shargh*. Retrieved from <https://www.sharghdaily.com/fa/tiny/news-815067>
- Khatam, A. (2020, June 21). Let's talk about killers. *Shargh*. Retrieved from <https://www.sharghdaily.com/fa/tiny/news-816360>
- Larsen, H. (2014). *Cultural sociology as social research: A conversation with Alexander, J.* University in Oslo. *Sosiologisk Tidsskrift*, 22(1), 75-90. doi: 10.18261/ISSN1504-2928-2014-01-0
- Lynch, G., & Sheldon, R. (2013). The sociology of the sacred: A conversation with Jeffrey Alexander. *Culture and Religion*, 14(3), 253-267. doi: 10.1080/14755610.2012.758163
- Mohammadi, M. (2020, May 31). Breaking the spell of honor killing. *Etemad-e melli*. Retrieved from <https://www.magiran.com/article/4048053>
- Mousavi chelek, H. (2020, May 28). Warning for other Rominas. *Etemad-e Melli*. Retrieved from <https://www.magiran.com/article/4047360>
- Mousavi Chelek, H. (2020, May 31). Social emergency and domestic violence. *Shargh*. Retrieved from <https://www.sharghdaily.com/fa/tiny/news-815251>
- Nouri, Amir. (2020, May 31). What does the law say? *Etemad-e Melli*. Retrieved from <https://www.magiran.com/article/4047950>

- Rahmani, J. (2004). *Culture Interpretation: A review of Clifford Geertz's theories and methodology, new theories of anthropology* (Unpublished pamphlet). University of Tehran, Faculty of Social Sciences, Iran.
- Reimer, E. (2007). Representations of an Honor Killing: Intersections of discourses on culture, gender, equality, social class, and nationality. *Feminist Media Studies*, 7(3), 239-255. doi: 10.1080/14680770701477867
- Shams, E. (1399, May 31). Men and a phenomenon called the culture of murder, a reflection on the traditional ethic that leads to crime: male men and a phenomenon called the culture of feminism. *Etemmad-e Melli*. Retrieved from <https://Magiran.com/n4048026>
- Shariat madari, H. (2016, Sep. 3). Emphasis on the struggle against aristocracy and luxury in the Islamic-Iranian family model. *Keyhan*. Retrieved from <https://www.magiran.com/article/3424458>
- Shariat Madari, H. (2020, May 29). The dual standard of reformers against crimes. *Keyhan*. Retrieved from <https://kayhan.ir/fa/news/189496>
- Shariatmadari, H. (2020, May 27). Family crime once again exposed the contradictions of the reformists. *Keyhan*. Retrieved from <https://kayhan.ir/fa/news/189405>
- Tabatabai, F. (2020, May 31). The bill to ensure women's security has been stopped in the labyrinth of obstruction. *Hamshahri*. Retrieved from <https://newspaper.hamshahrionline.ir/id/9080>
- Webster, L., & Mertova, P. (2016). *Using narrative inquiry as a research method: An introduction to critical event narrative analysis in research, teaching and professional practice*. London: Routledge.

Iranian Cultural Research

Abstract

قتل‌های ناموسی و دلالت‌های معنایی سوژه بهنجار در نهاد خانواده: روایت پژوهی روزنامه‌ها از قتل رومینا اشرفی

ماهرخ حق‌پرس^{۱*}، سیدحسین نبوی^۲، محمدرضا کلاهی^۳

دریافت: ۱۴۰۰/۷/۲۵؛ پذیرش: ۱۴۰۰/۱۱/۲۰

۷

چکیده

هدف این مقاله شناسایی دلالت‌های معنایی سوژه اخلاقی و بهنجار و سازوکارهای برساخت آن در نهاد خانواده است. رخدادهای تروماتیک نظیر قتل‌های ناموسی، برهه‌هایی هستند که با برهم‌زدن روابط درون خانواده از ظرفیت تحلیلی غنی برای شناسایی بایدها و نبایدهای درون خانواده برخوردارند. برای این منظور از رویکرد بازنمایی استوارت هال و برنامه پژوهشی قوی جفری الگزاندر استفاده شده است. پرسش‌های اصلی مقاله عبارت‌اند از: دلالت‌های معنایی سوژه اخلاقی و بهنجار در خانواده چیست؟ و سازوکار برساخت سوژه اخلاقی در خانواده چیست؟ برای پاسخ، ۶۵ یادداشت و سرمقاله از روزنامه‌های «شرق»، «اعتماد ملی» و «همشهری» در یک بخش و روزنامه‌های جوان و کیهان در بخش دیگر که به بازنمایی قتل رومینا اشرفی پرداخته‌اند، با استفاده از چارچوب روشی روایت‌پژوهی و سنخ‌تحلیلی تحلیل تماتیک، بررسی و تحلیل شده‌اند. یافته‌های پژوهش نشان می‌دهد در هر دو بخش، مؤلفه‌های مشابه از اخلاقیات فردی درون نهاد خانواده به‌عنوان امری بهنجار بازنمایی شده است. سوژه بهنجار، خودبنیان، خودتنظیم‌گر و استانداردها داشته که می‌تواند آرمان جهان یکدست‌شده در شبکه اطاعت و انقیاد را تحقق بخشد. اما متولیان این جهان آرمانی در دو روایت با هم متفاوت‌اند. متولیان در روزنامه‌های «جوان» و «کیهان»: خانواده مقدس، پدر ناموس‌مدار و حقانیت‌تام حاکمیت، و در روزنامه‌های «شرق»، «اعتماد ملی» و «همشهری»: پدر بهنجار، معیارهای حقیقت‌پنداشته‌شده متخصصان روان‌شناسی و نظام آموزشی هستند.

کلیدواژه‌ها: ارزش‌مندی ناموس، بازنمایی، جامعه‌شناسی فرهنگی الگزاندر، مجازات قصاص

۱. دانشجوی دکتری جامعه‌شناسی سیاست‌گذاری فرهنگی، گروه جامعه‌شناسی، دانشکده ادبیات و علوم انسانی، دانشگاه خوارزمی، تهران، ایران (نویسنده مسئول)

culturehaghfors96@gmail.com ✉

۲. استادیار جامعه‌شناسی، گروه جامعه‌شناسی، دانشکده ادبیات و علوم انسانی، دانشگاه خوارزمی، تهران، ایران

۳. استادیار جامعه‌شناسی، گروه جامعه‌شناسی، مؤسسه مطالعات فرهنگی و اجتماعی وزارت علوم تحقیقات و فناوری، تهران، ایران

۱. مقدمه

رسانه‌ها نهادهای سیاسی-اجتماعی هستند که در بازنمایی رخداد‌های اجتماعی فقط بیانگر وقایع به شکل بی‌طرفانه نیستند، بلکه کارکردهای ایدئولوژیک نیز دارند. آن‌ها واقعیت را گزینش و تصاویر، عنوان‌ها و سبک‌هایی را بازنمایی می‌کنند که حاکمیت تصور صحیح بودن آن را دارد. در اول خرداد ۱۳۹۹، در روستای سفیدسنگان از توابع تالش، رومینا اشرفی، دختر سیزده‌ساله، به علل ناموسی از سوی پدرش به قتل رسید. این قتل، واکنش‌های زیادی در افکار عمومی و رسانه‌های داخلی و خارجی برانگیخت. علت قتل رابطه بهمن خاوری با او بود. دوستی که پس از دو سال رابطه با رومینا، خواهان ازدواج با او بود. اما این تصمیم با مخالفت پدر رومینا و خشونت او نسبت به خانواده به‌ویژه رومینا مواجه شد. بنابراین بهمن با نقشه‌ای از پیش تعیین شده رومینا را از خانه فراری داد. امری که در نهایت منجر به قتل رومینا شد. خواست پدر، عمو و خانواده پدری، پاک کردن لکه بی‌عفتی و بی‌ناموسی از دامان خانواده و بازگشت اخلاق به حریم خانواده بود. همچنین آنچه برای مادر رومینا اهمیت داشت، هراس بی‌آبرویی و داغ‌نگ بی‌اخلاقی در خانواده و در میان سایر سکنه روستا از این فرار بود.

بازنمایی گسترده این واقعه در رسانه‌ها، قتل رومینا اشرفی را به رخدادی بحرانی تبدیل کرد که در مرکزیت آن ارزش ناموس‌مداری در نهاد خانواده مسئله‌مند شد. همچنین، افکار عمومی با پرسش‌های زیادی درباره دلالت‌های معنای سوژه اخلاقی و بهنجار مواجه گردید. براین اساس، هدف مقاله شناسایی دلالت‌های معنایی صورتبندی شده از سوژه بهنجار و اخلاقی در خانواده است. دلالت‌های معنایی که درباره قتل رومینا اشرفی از طریق مطبوعات بازنمایی شده و طبیعی و بدیهی انگاشته می‌شود. دلالت‌هایی که از سوی بازیگران اصلی میدان سیاست و با همکاری کنترل‌کنندگان ابزارهای تولید نمادین برساخته می‌شوند. در واقع، از خلال بازنمایی قتل رومینا اشرفی در رسانه‌ها، مؤلفه‌های اخلاقی مشخصی در روابط خانوادگی، طبیعی و بدیهی نشان داده می‌شود. اما در پس ماهیت طبیعی نشان‌داده شده این مؤلفه‌ها، منافع راهبردی جاگیر و پنهان شده است که فهم آن‌ها در گرو دستیابی به لایه‌های عمیق‌تری از معانی و نظام ارزش‌های درون متن است. لایه‌هایی که در قالب برنامه پژوهشی قوی و برنامه روشی توصیف ژرف نماد، رمزگان و روایت‌های متون مطبوعات قابل شناسایی است.

برای این منظور روزنامه‌های «کیهان»، «جوان»، «شرق»، «اعتماد ملی» و «همشهری» انتخاب شده‌اند. در گام اول، نماد مرکزی سوژه اخلاقی و بهنجار شناسایی شده است. نمادی که از سطحی انضمامی به سطحی آرمانی ارتقا یافته تا بتوان معنای برساختی آن را طبیعی و بدیهی نشان داد. در مرحله بعد، محتوا و فرایند روایت بازنمایی شده در نسبت با نماد مرکزی واکاوی شده است.

از این رو در این مقاله آنچه در تحلیل متون روزنامه‌ها مدنظر است بر ملاکردن این مسئله است که معنای سوژه اخلاقی و بهنجار نه از ارجاع به امر واقعی، اصیل و درست ساخته می‌شود. بلکه معنا در قالب روایت برساخته شده و شکل می‌گیرد. همان‌طور که الگزاندر^۱ در مانیفست جامعه‌شناسی فرهنگی اش بیان کرده است:

سرنوشت افراد، گروه‌ها و ملت‌ها اغلب توسط نظام‌های نمادین در قالب روایت‌ها و اسطوره‌ها برساخته می‌شود. نظام‌های نمادینی که از قدرت عظیم تعیین‌کنندگی برخوردار است (۲۰۰۲، ۷).

۲. پیشینه تحقیق

در این بخش، پژوهش‌هایی که در آن‌ها مسئله قتل‌های ناموسی در مطبوعات یا رسانه‌ها مورد بررسی جامعه‌شناسانه قرار گرفته، آورده شده است. اگرچه در صورت‌بندی مسئله این پژوهش‌ها و این مقاله قرابت‌هایی هست، اما تفاوت‌هایی در سؤالات و روش تحلیل در بین آن‌ها وجود دارد.

برون (۱۳۹۳) در پژوهشی به تحلیل جامعه‌شناختی قتل‌های ناموسی در قوم عرب پرداخته است. او معتقد است قتل‌های ناموسی در زمره قتل‌هایی است که بیشتر در جوامع سنتی رخ می‌دهد و در باورهای غلط آن‌ها ریشه دارد. در این مقاله، برای گردآوری اطلاعات و داده‌ها از روش توصیفی، تحلیلی قوم‌نگاری در میان اعراب استان خوزستان استفاده شده است. نتایج حاصل از این تحقیق نشان می‌دهد که بین قتل‌های ناموسی با آداب و رسوم حاکم بر قبایل و تغییر در سازه‌های فرهنگی آن‌ها ارتباط وجود دارد. نمونه آماری در این

1. Alexander

تحقیق، ۱۰ مورد از پرونده‌های ثبت‌شده از قتل‌های ناموسی در دادگاه‌هاست. قومیت و تبعیض، سوءظن، تعصب، ازدواج اجباری، فقدان نظارت اجتماعی، خشونت، اختلال در فرایند جامعه‌پذیری، فشار و کنترل اجتماعی به‌عنوان عوامل جامعه‌شناختی مؤثر در بروز این‌گونه قتل‌ها به‌شمار می‌آیند.

دولت‌خواه (۱۳۹۴) به مطالعه پدیدارشناسانه قتل‌های ناموسی در شهر تهران پرداخته است. او در این پژوهش به این سؤالات پرداخته است که چه ارزش‌ها و هنجارهای خانوادگی و اجتماعی باعث می‌شود برخی مردان در خانواده قتل‌زنان راه‌حل انحراف اخلاقی بدانند؟ نگاه به زن و جایگاه زن در میان مشوقین و مرتکبین به قتل‌های ناموسی چگونه است؟ در این مقاله سعی شده است با نزدیک‌شدن به دنیای ذهنی مرتکبان این قتل‌ها با رویکرد پدیدارشناسانه، دلایل و چرایی این عمل از نگاه خود آنان بررسی شود. ابزار گردآوری داده‌ها، مصاحبه‌ی روایی با نمونه‌ای به حجم ده نفر است. مصاحبه‌ای که تا رسیدن به اشباع نظری ادامه دارد. نتایج مقاله هفت تم اصلی را به‌عنوان دلایل ارتکاب قتل مطرح می‌کند که عبارت‌اند از: مردبودن، طردشدگی در رابطه جنسی، فقر مالی، دلهره بی‌کفایتی و داشتن کانون خانوادگی نابسامان.

بهرامی (۱۳۹۵) به بررسی عوامل فرهنگی و اجتماعی قتل‌های ناموسی در استان خوزستان پرداخته است. سؤالات اصلی مقاله عبارت‌اند از: چه عوامل فرهنگی و اجتماعی موجب وقوع قتل‌های ناموسی در استان خوزستان می‌شود؟ آگاهی از خلأهای تقنینی به چه صورت باعث جسارت بیشتر افراد در ارتکاب قتل‌های ناموسی می‌شود؟ داده‌های این مقاله با استفاده از روش کتابخانه‌ای و میدانی جمع‌آوری شده است. نتایج نشان می‌دهد که منطقه خوزستان به دلیل اینکه از عشیره‌ها و طوایف مختلفی تشکیل شده است، بسیار سنتی بوده و پایبند آداب و رسوم دیرینه ناشی از مسائل ناموسی است. برای اجرای قتل ناموسی که در میان قبایل خوزستانی به نهوه‌کردن نیز موسوم است، نخست برادران، عموزاده‌ها، عموها و پدر و سپس سایر افراد ذکور خانواده در اولویت قرار دارند و چنانچه شخص انتخاب‌شده از انجام این عمل سر باز زند، از طایفه طرد خواهد شد.

اوا ریمرز^۱ (۲۰۰۹) در پژوهشی با عنوان «قتل ناموسی محل تقاطع گفتمان فرهنگ، جنسیت، برابری، طبقه اجتماعی و ملیت» به بررسی بازنمایی قتل یک زن کرد توسط پدرش در روزنامه‌های سوئدی پرداخته است. این پژوهش نشانگر نقش رسانه‌ها در تقویت هنجارهای جنسیتی، قومیتی و ارزش‌های اجتماعی در کشور سوئد است. هنجارهایی که مرزهای مشترک با یکدیگر دارند و هسته مرکزی هژمونی فرهنگ سوئدی را برمی‌سازند. بدین طریق روزنامه‌ها، دوگانه سوئدی مدرن و مداراگر را با دیگری قدیمی و ناموس‌مدار ایجاد می‌کنند. آن‌ها برای ایجاد یکپارچگی اجتماعی به‌عنوان راه‌حل خشونت علیه زنان، فرهنگ سوئدی را به‌عنوان فرهنگ برابری‌خواه مطرح می‌کنند و یکپارچگی اجتماعی را با تحرک اجتماعی برابر می‌دانند. روزنامه‌ها با بازنمایی قتل‌های ناموسی در چارچوب فرهنگی، خشونت اعمال‌شده از سوی مردان مهاجر را برجسته‌سازی می‌کنند و خشونت‌های اعمال‌شده از سوی غیرمهاجران را سرپوش می‌گذارند. حبیبه قفایی (۲۰۱۳) به بررسی بازنمایی «دیگری» در رسانه‌های بریتانیایی درباره قتل‌های ناموسی می‌پردازد. در این پژوهش قتل‌های ناموسی «باناژ ماهمود» و «سمیرا نذیر» در روزنامه‌های «سان دی»، «دیلمیل» و «ایندپندنت» بررسی شده‌اند. روش پژوهش تحلیل گفتمان و ن‌داک بود. سؤالات پژوهش این بود: آیا رسانه‌های بریتانیایی قتل‌های ناموسی را با اسلام و رسوم فرهنگی قبیله‌ای آن مرتبط می‌دانند یا خیر؟ آیا رسانه‌ها در بازتولید کلیشه‌های قومیتی نقش دارند؟

نتایج نشان می‌دهد که روزنامه‌های انگلیسی، فرهنگ عدم تحمل نسبت به اسلام و مسلمانان را بازتاب و تقویت می‌کنند. قتل‌های ناموسی در روزنامه‌های انگلیسی با مهاجران مسلمان، ارزش‌های اسلامی و فرهنگ‌های عقب‌مانده مرتبط می‌شوند. اسلام به‌عنوان دین محدودکننده، سرکوب‌گر، غیرمنطقی، زن‌ستیز و افراط‌گرا معرفی می‌شود. این دیدگاه براساس خصومت نسبت به مسلمانان و پیروان اسلام شکل گرفته است. اکثر افراد جامعه انگلستان خود را مورد هجوم مسلمانان و تهدید سنت‌ها و فرهنگ آن‌ها می‌دانند. درحالی‌که اقلیت‌ها خود را مورد تبعیض و تهدید ارزش‌های لیبرال انگلستان می‌دانند. این اصول به‌طور ضمنی یا آشکار از سوی رسانه‌ها و در زمینه قتل‌های ناموسی، بازنمایی شده و مشروعیت می‌یابند.

صادق بنبرو^۱ (۲۰۱۵) در مقاله‌ای با عنوان «بازنمایی قتل‌های ناموسی: تحلیل گفتمان انتقادی روزنامه‌های انگلیسی زبان پاکستان» به بررسی پوشش قتل‌های ناموسی در روزنامه‌های پاکستان با استفاده از تحلیل گفتمان انتقادی پرداخته است. این پژوهش به نقش قومیت، فرهنگ، طبقه و جنسیت در بازنمایی قتل‌های ناموسی در رسانه‌ها توجه کرده است. نتایج نشان می‌دهد استفاده بیش از اندازه از اصطلاحات قتل ناموسی در روزنامه‌ها، کلیشه‌هایی هستند که به مشروعیت‌بخشی به این‌گونه خشونت‌ها در جامعه دامن می‌زنند. همچنین روزنامه‌ها، گفتمان درباره اعمال خشونت بر پایه ناموس را به‌عنوان بخشی از یک نظام ارزش فرهنگی بر ساخته‌اند که در آن ناموس خانوادگی بیش از هر چیز ارزش دارد. به عبارت دیگر، گزارش قتل‌های ناموسی در روزنامه‌ها به بررسی نقش قربانیان، مجرمان و عوامل فرهنگی نظیر سنت‌های مردسالارانه و قبیله‌ای محدود شده است. این‌گونه بازنمایی نقش سایر بازیگران مانند خانواده، اجتماع و طایفه را نادیده می‌انگارد. بنابراین روزنامه‌ها قتل‌های ناموسی را به‌عنوان موضوعی خانوادگی و خصوصی نشان می‌دهند تا از مداخله مؤثر نهادهای دولتی از جمله پلیس، قوه قضائیه و اداره ولسوالی در پیشگیری از این جرایم جلوگیری کنند.

حیدری، تیموری و تراپس^۲ (۲۰۲۱) در مقاله‌ای با عنوان «جنبه تاریک مدرنیته: گسترش، گفتمان‌های رایج و دیدگاه انتقادی» به بررسی قتل‌های ناموسی در ایران پرداخته‌اند. محققان استدلال می‌کنند که قتل ناموسی را نمی‌توان تنها با تمرکز بر دین و تبعیض جنسی به‌طور کامل توضیح داد. آن‌ها با تحلیل فمینیستی و رویکرد دورکیمی این‌گونه قتل‌ها را به‌عنوان نوعی کنترل اجتماعی غیررسمی قلمداد می‌کنند. این قتل‌ها نمایان‌گر جنبه‌ای تاریک از مدرنیته است که در آن با حاشیه‌سازی نظام‌مند و انگ‌زدن به اقلیت‌ها و گروه‌های اجتماعی حاشیه‌ای، باعث شده‌اند که آن‌ها بیشتر به شرافت و غیرتشان برای کنترل اجتماع محلی‌شان تکیه کنند. به عبارت دیگر، کنترل اجتماعی غیررسمی منجر به تشدید جرایم ناموسی می‌شود. در نهایت، رویکرد مؤثر برای مبارزه با قتل ناموسی علاوه بر توجه به جنسیت و بنیادگرایی مذهبی، باید محرومیت و انگ‌زنی نظام‌مند گروه‌های محلی و اقلیت‌ها را مورد توجه قرار دهد.

1. Bhanbhro
2. Trappes

تا کنون این نوع پژوهش‌ها بیشتر بر بررسی و بازنمایی قتل‌های ناموسی بر مبنای رویکرد فمینیستی یا رویکردهای قومیت‌گرایانه متمرکز بوده است. این پژوهش‌ها با تمرکز علی بر نقش فرهنگ سنتی حاکم بر نهاد خانواده در نقاط حاشیه‌ای و قومی، نقش سایر عوامل ساختاری از جمله محرومیت در دسترسی به منابع اقتصادی، اجتماعی، آموزشی و... را در وقوع این‌گونه قتل‌ها نادیده انگاشته یا در بهترین حالت برای آن‌ها نقش حاشیه‌ای قائل شده‌اند.

این امر به معنای کم‌اهمیت‌دانستن نقش فرهنگ قومی-قبیله‌ای و تعهدات خاص‌گرایانه به اجتماع محلی در وقوع قتل‌های ناموسی نیست. بلکه منظور این است که برآمدن تعهدات خاص‌گرایانه که منجر به خشونت و بحران می‌گردد، عمدتاً به دلیل فقدان سرمایه‌های اجتماعی، اقتصادی و سایر دارایی‌هایی است که می‌تواند حیات فردی و قومی را به تعهدات عام‌گرایانه جامعه بزرگ‌تر پیوند زند. به نحوی که افراد ساکن در نقاط روستایی و قومی به دلیل اعتماد اندک به نظام حقوقی و قضایی و مجریان آن در تعیین مجازات برای فرد مجرم، شخصاً اقدام به تعیین مجازات فرد خاطی و اعمال آن می‌نمایند.

این شیوه توزیع نابرابر امکانات و منابع، که به صورت نظام‌مند و راهبردی از سوی مرکز دنبال می‌شود، دو نتیجه در پی دارد: (۱) بر ساخت تقابل دوگانه بین نقاط حاشیه‌ای، قومی و مهاجر، که غیراخلاقی، خشن، جرم‌زا، کم‌فرهنگ و ناامن هستند، با نقاط مرکزی و شهری، که اخلاقی، بدون خشونت و دارای شهروندانی آگاه‌اند. (۲) با تمرکز گسترده و گزینشی بر بازنمایی قتل‌های ناموسی در میان قومیت‌های حاشیه‌ای ایران، بر سایر اشکال خشونت‌های خانگی که در نقاط مرکزی و شهری حادث می‌شوند، سایه می‌افکنند.

۳. چارچوب نظری

چارچوب نظری این مقاله برگرفته از رهیافت بازنمایی رسانه‌ای استوارت هال^۱ و رویکرد فرهنگی جفری الگزاندر است. به نظر هال، معانی مختلف حیات اجتماعی در درون گستره‌های گفتمانی صورتبندی می‌شوند که رسانه‌ها در سلسله‌مراتبی از رویکردهای مسلط یا مرجح آن‌ها را سازمان داده‌اند.

از نظر حال رویدادهای جدید مشکل آفرین، که مغایر با انتظارات و برخلاف شناخت ما از ساختارهای اجتماعی هستند، باید در مرحله اول به گستره‌های گفتمانی شان منتقل شوند تا معنادار گردند. معانی مرجح که تأیید نظم نهادینه شده، سیاسی و ایدئولوژیک را با خود دارند از طریق رسانه‌ها بازنمایی می‌شوند. این رسانه‌ها شناخت روزمره افراد از ساختارهای اجتماعی، قدرت، منافع و ساختار مشروعیت‌یابی، محدودیت‌ها و مجازات‌ها را مشخص می‌کنند (دورینگ^۱، ۱۳۹۷، ۱۲۸).

در نتیجه، بخش بزرگی از عملکردهای معنا ساز مانند آنچه محصول نزاع بر سر برداشت‌های متضاد از واقعیت اجتماعی در قالب بازنمایی هستند، ارتباط نزدیکی با نزاع بر سر قدرت فرهنگی دارند که به تعریف کردن و معنا بخشیدن به واقعیت‌ها می‌پردازند (هال، ۱۹۸۰، ۱۲).

الگزاندر سنت‌های نظری پیشین را، که رویکرد خود به فرهنگ را با نقد آن‌ها ساماندهی کرده، برنامه پژوهشی ضعیف می‌نامد. از نظر او، این برنامه پژوهشی ضعیف سه ویژگی کلیدی دارد: (۱) در نظر گرفتن نقش فرهنگ و عنصر معنا به عنوان متغیری وابسته که تحت تسلط سایر ساختارها از قبیل ساختارهای اجتماعی، سیاسی، اقتصادی، قدرت و... شکل می‌گیرد؛ (۲) روش فهم ساختارهای فرهنگی در این برنامه به رویکردهای تأویلی و متن محور کم توجه است؛ و (۳) نقش عاملان اجتماعی در شکل دادن به واقعیت تحت تسلط ساختارهای سیاسی، اقتصادی و... قرار دارد (الگزاندر و اسمیت^۲، ۲۰۰۳، ۱۳).

در تقابل با برنامه پژوهشی ضعیف، الگزاندر برای تبیین مسئله فرهنگ از برنامه پژوهشی قوی^۳ و روش توصیف ژرف^۴ استفاده می‌کند. در برنامه پژوهشی قوی، هدف او دستیابی به فهم نظری گسترده از نقش معانی فرهنگی در شکل بخشیدن به واقعیت و در کشاکش نقش عاملیت و ساختار است (لینچ و شلدن^۵، ۲۰۱۳، ۲). او در برنامه قوی با جداسازی تحلیلی

1. During
2. Smith
3. strong program
4. thick description
5. Lynch & Sheldon

و دقیق فرهنگ از ساختارهای اجتماعی، خودسامانی فرهنگ را به رسمیت می‌شناسد (الگزاندرو و اسمیت، ۲۰۰۳، ۱۳) و بر الگوهای درونی معنا تأکید می‌کند (الگزاندرو، ۲۰۰۸، ۵۲۷). همچنین از دید الگزاندرو برای دست‌یافتن به معنای متون فرهنگی باید به بازسازی تأویلی متن‌های اجتماعی پرداخت، به نحوی که شبکه‌ها و دلالت‌های معنایی اجتماعی شناسایی شوند. او در نهایت، لنگر علیّت را بر روی کنشگران و عاملیت‌ها قرار می‌دهد و بر خودمختاری آن‌ها تأکید می‌کند.

بازسازی تأویل‌گرایانه متن‌های اجتماعی به شیوه غنی و متقاعدکننده، که یکی از ویژگی‌های اصلی برنامه قوی است، با استفاده از توصیف ژرف نماد^۱، رمزگان^۲ و روایت^۳ که شبکه‌ای درهم‌تنیده از معانی اجتماعی را به وجود می‌آورد، محقق می‌شود (الگزاندرو و اسمیت، ۲۰۰۳، ۱۴-۱۳).

هدف الگزاندرو، فهم نمادها به گونه‌ای بود که بتواند لایه‌های سطحی کنش اجتماعی را با لایه‌های عمیق‌تر کنش تحلیل کند. او برای این منظور از رویکردهای زبان‌شناسی و انسان‌شناسی تفسیری استفاده می‌کند (الگزاندرو، ۲۰۰۲، ۴).

به نظر او ترکیب و تعامل نمادها در یک مجموعه منسجم، رویه‌های فرهنگی را می‌سازند. به همین دلیل، نمادها اصولاً برای شکل‌بخشیدن به واقعیت‌های تام اجتماعی به صورت نظام‌های نمادین متشکل و منسجم عمل می‌کنند (رحمانی، ۱۳۸۳، ۱۹).

الگزاندرو در سال ۲۰۱۴، در مصاحبه‌ای، رمزگان را این‌گونه تعریف کرده است:

رمزگان حامل معانی قدرتمند اما محدود شده هستند. آن‌ها هم‌زمان مجموعه‌ای از دلالت‌های ساختاریافته‌اند که قدرت تعیین‌بخشی بر کنش ندارند. زیرا آن‌ها در ذهنیت کنشگران درونی و معنادار می‌شوند و ساختار می‌یابند، حتی اگر آشکار نباشند. درحالی‌که این رمزگان دوشقی هستند که در کانون روایت‌ها جای دارند و خلاقانه و در جریان نسبت‌دادن دال‌ها به مدلول‌ها در سخن، مورد تفسیر قرار می‌گیرند (لارسن^۴، ۲۰۱۴، ۷۴).

1. symbol
2. codes
3. narrative
4. Larson

درنهایت، روایت را باید با پی‌رنگ^۱ یا طرح‌واره و چگونگی آغاز، تداوم و به فرجام‌رساندن طرح روایی معادل دانست. روایت‌ها در جریان پیوند با گفتمان‌های اجتماعی ساختار می‌یابند و سپس با ایده‌رمزگان دوتایی پیوند داده می‌شوند (الگزاندرو و لارسن، ۲۰۱۴، ۷۷).

۴. روش پژوهش

چارچوب روشی مورد استفاده در این مقاله، روایت‌پژوهی است. در این روش با شناسایی نمادها، رمزگان و روایت‌های درون متن و توجه به بافت اجتماعی و سیاسی که رخداد در آن اتفاق می‌افتد، دستیابی به پیش‌فرض‌های اصلی متن و توصیف ژرف متن محقق می‌شود (وبستر و مرتوا^۲، ۱۳۹۵، ۱۴-۲۳). همچنین سنخ تحلیلی مورد استفاده تحلیل تماتیک است. در تحلیل تماتیک سه مفهوم کلیدی دلالت، تم و روایت کلی وجود دارد که متناظر با نماد، رمزگان و روایت مورد نظر الگزاندرو است (برون و کلارک^۳، ۲۰۰۶، ۱۴).

تحلیل تماتیک متون مطبوعات شامل این مراحل است:

مرحله اول: شناسایی واژه‌های کلیدی یادداشت‌ها و سرمقاله‌هاست که معنای متن درباره آن‌ها شکل گرفته است.

مرحله دوم: تشکیل مخزن واژه‌های مشترک است. این واژه‌ها در متن‌ها تکرار شده‌اند و تحلیلگران با استفاده از آن‌ها سخن می‌گویند.

مرحله سوم: دسته‌بندی معنای واژه‌ها برحسب نزدیکی معنایی و تعیین نماد است.

مرحله چهارم: شناسایی رمزگان در این مرحله است. برای شناسایی معنای نمادها نحوه پیوند واژه‌های مختلف با یکدیگر شناسایی می‌شود و از خلال این پیوندها رمزگان هر نماد مشخص می‌شود.

مرحله پنجم: در این مرحله بررسی می‌شود که آیا معنای مختلف یک نماد در درون متون باهم سازگارند یا اختلافی میان معنای آن‌ها وجود دارد. اگر نمادها معنای متفاوتی داشته باشند، معنای به دسته‌های مختلف تفکیک می‌شوند.

1. plot
2. Webster & Murato
3. Braun & Clarke

مرحله ششم: صورتبندی روایت است. در این مرحله با دراختیار داشتن مخزنی از نمادها و رمزگان شناسایی رویکردهای مختلف حاکم بر متون مطبوعات به همراه روایت‌های معنابخش امکان‌پذیر می‌شود.

برای بررسی روایت‌های برساخته از سوژه بهنجار در نهاد خانواده و با هدف توصیف ژرف نماد، رمزگان و روایت، همه بخش‌های روزنامه‌های «کیهان»، «جوان»، «اعتماد ملی»، «همشهری» و «شرق» اعم از سرمقاله، تیترها، اخبار، حوادث و... بررسی شده است. از میان این بخش‌ها، ۶۵ یادداشت و سرمقاله از زمان وقوع قتل رومینا اشرفی در تاریخ ۱۳۹۹/۳/۱ تا ۱۳۹۹/۸/۱ با استفاده از روش نمونه‌گیری موارد حاد برای تحلیل مورد استفاده قرار گرفته است. روزنامه‌های ذکر شده، نماینده دو جریان اصلی در میدان سیاست ایران هستند که بر مبنای نظم گفتاری که به آن تعلق دارند به ارائه روایت‌های خود از وقایع اجتماعی می‌پردازند.

روزنامه‌های «کیهان» و «جوان»، رسانه‌های اصلی محافظه‌کاران در قلمرو سیاست‌اند. روزنامه «کیهان» پس از انقلاب، چرخش‌هایی در مواضع سیاسی و اجتماعی خود داشته است. نقطه شروع چرخش درون‌گفتمانی «کیهان» که تا کنون نیز ادامه دارد به حضور مهدی نصیری در سمت سرپرست مؤسسه کیهان در سال ۱۳۶۷ش، بازمی‌گردد. از آن زمان تا کنون اگرچه متناسب با فضای جامعه و تحولات درون‌گفتمانی جریان‌های رقیب، تغییراتی در این روزنامه به وجود آمده است اما همچنان نویسندگان «کیهان» خود را متعهد به گرایش رادیکال محافظه‌کارانه می‌دانند.

روزنامه «جوان»، روزنامه‌ای سیاسی، اجتماعی و فرهنگی است که از سال ۱۳۷۷ش، در سراسر کشور منتشر شده و سرپرستی آن را عبدالله گنجی برعهده دارد و از نظر گرایش فکری به روزنامه «کیهان» و نظم گفتاری آن نزدیک است. گنجی در مورد اصول این روزنامه می‌گوید:

ما ۸ اصل داریم که مبتنی بر آن عمل می‌کنیم. اعتقاد به نظام جمهوری اسلامی، امام خمینی (ره)، قانون اساسی و ولایت فقیه، نوع مواجهه با غرب، دعوت و صدور انقلاب اسلامی و اعتقاد به مدل‌های بومی برای اداره کشور. با این ۸ شاخص، جریانات و گروه‌های سیاسی را تأیید یا رد می‌کنیم (گنجی، ۱۳۹۸/۱۰/۱۲).

روزنامه‌های «شرق» و «اعتماد ملی» نماینده‌های گفتمان اصلاح‌طلبی در میدان سیاست هستند. روزنامه «اعتماد ملی» ارگان مطبوعاتی حزب اعتماد ملی محسوب می‌شود که سردبیر آن محمدجواد حق‌شناس است. با تشکیل حزب اعتماد ملی، روزنامه آن نیز در سال ۱۳۸۴ ش، منتشر شد. در مورد هدف حزب و روزنامه «اعتماد ملی» در اساس‌نامه آن آمده است:

فعالیت سیاسی، اجتماعی و فرهنگی به منظور سرعت‌بخشیدن به توسعه پایدار ملی، بسط عدالت و آزادی در نظام جمهوری اسلامی ایران و ارتقای رفاه عمومی بر مبنای مرامنامه حزب در چارچوب اساس‌نامه و قانون احزاب از اهداف اصلی است (ایرنا، ۱۳۹۸/۱۱/۲۰).

روزنامه «همشهری» به صاحب‌امتیازی شهرداری تهران از سوی مؤسسه همشهری از سال ۱۳۷۱ ش، منتشر می‌شود. خط‌مشی این روزنامه شامل فرهنگ شهرنشینی، مسائل جوانان، مشکلات محلات شهر، محیط زیست، ترافیک، آداب شهروندی، مدیریت شهری، شهر سالم، اوقات فراغت و... است (همشهری، ۱۳۸۷/۶/۳).

۵. یافته‌ها

قتل رومینا اشرفی به دست پدرش با ایجاد وفاق و گفت‌وگوی جمعی از یک رخداد اجتماعی به یک نظام نمادین جمعی تبدیل شد. یکی از ابعاد این نظام نمادین، دلالت‌های معنایی سوژه اخلاقی و بهنجار در نهاد خانواده است. براین اساس، در ادامه به بررسی دو روایت از ماجرای قتل ناموسی رومینا اشرفی می‌پردازیم.

۵-۱. روایت اول: حیات یکپارچه قدسی خانواده-حاکمیت

روزنامه‌های «کیهان» و «جوان»، مؤلفه‌های سوژه اخلاقی و بهنجار در خانواده را در قالب روایت حیات یکپارچه قدسی خانواده-حاکمیت صورت‌بندی کرده‌اند. بررسی یادداشت‌ها و سرمقاله‌های این دو روزنامه نشان می‌دهد که سه نماد «پارادوکس پدری»، «حقانیت حاکمیت^۱» و «دین قدسی» در صورت‌بندی این روایت نقش مرکزی دارند.

1. sovereignty

در این روایت، الگویی از اخلاقیات فردی در خانواده و در قالب رفتار بهنجار از نابهنجار بر ساخته می‌شود و بر آن تأکید می‌گردد که افراد در خانواده بر مبنای شکل‌بندی‌های استاندارد و مشخص با نظارت و کنترل مرد خانواده رفتار کنند. به نحوی که زندگی اخلاقی برابر با همین شکل‌بندی‌های استاندارد شده تعبیر می‌شود. افراد اخلاق‌محور در خانواده، سوژه‌هایی هستند که ذهنیتی از آن خود و مستقل از خانواده ندارند و وجودشان مستحیل در خواست پدر و حاکمیت است. بنابراین، جهان ایدئال در روایت حیات یکپارچه قدسی خانواده-حاکمیت، جهان یکدست به کنترل درآمده در شبکه دائمی اطاعت و انقیاد پدر-حاکمیت است.

در این روایت، خانه و خانواده مکانی امن، مقدس و سرپناهی مطمئن برای تأمین نیازهای اعضاست که نقش نظارتی و اقتدار پدر در آن محوریت دارد. از این رو تشکیل خانواده و تلاش برای پاسداری از حریم آن، ارزش اجتماعی دارد و در قالب الگوی سبک زندگی ایرانی-اسلامی به آن پرداخته می‌شود.

خانواده واحد بنیادی و سنگ بنای جامعه اسلامی و کانون رشد و تعالی انسان، کشور و نظام است. سمت و سوی حرکت نظام می‌بایست معطوف به ایجاد جامعه‌ای خانواده‌محور و کارکردهای اصلی آن بر پایه الگوی اسلامی خانواده باشد (شریعتمداری، ۱۳۹۵/۶/۱۳).

برداشت از نهاد خانواده در این روایت را بر مبنای مفهوم «خانواده مقدس» می‌توان صورتبندی کرد. خانواده مقدس، بیانگر نگرشی آرمانی و مبتنی بر نظامی از بایدها و نه‌هست‌ها به خانواده است. بنابراین اگر مسئله و خشونت نیز در خانه و در روابط اعضا رخ دهد، خللی در ارزشمندی این نهاد ایجاد نمی‌شود. ضمن اینکه ریشه مسائل افراد نه در خانواده مقدس و نقش پدری، بلکه در خارج از فضای خانه و ناشی از عواملی چون فضاهای مجازی، ارتباطات آزاد، شبکه دوستان و... است.

حجم بالایی از مشکلات خانوارها از جمله پدر رومینا به دلیل مشکلات شدید اقتصادی و اجتماعی خارج از خانه است. شرایطی که در آن پدران نمی‌توانند تمرکز درستی روی ساختار خانواده و به صورت مشخص کودکان‌شان داشته باشند (گنجی، ۱۳۹۹/۳/۱۲).

رومیناها، قربانیان فضای مجازی افسارگسیخته شد. ارائه سبک غربی زندگی برای نوجوانان و جوانان که آزادی مطلق در ارتباطات یکی از ابعاد آن است، دسترسی بی‌دردسر

به محتوای جنسی و در نهایت ترویج عقاید فمینیستی از جمله اجزای این بستر آلوده است (شریعتمداری، ۱۳۹۹/۳/۷).

در چارچوب آرمان خانواده مقدس، نقش و وظایف اعضای خانواده و به‌ویژه پدر به‌گونه‌ای بازتعریف می‌شود که تحقق‌بخش این آرمان باشد. پدر حافظ حریم خانواده، پناه و مأمن افراد از جمله فرزندان و همسر بازنمایی می‌شود که با تکیه بر نظامی از باید‌ها و نبایدهای برگرفته از الگوی خانواده مقدس، باید خانواده و روابط خانوادگی را به کنترل خود درآورد. تجربه نشان داده است که بهترین نوع حمایت از زنان همان‌طور که اسلام هدایت کرده، آن است که حمایت از زنان را به مردان خانواده که قدرت حمایت و دفاع از زن را دارند بسپاریم (چیدری، ۱۳۹۹/۳/۱۲).

تحلیل نهاد خانواده مقدس در روایت حیات یکپارچه قدسی خانواده-حاکمیت، به شناسایی نماد اصلی پارادوکس پدری منجر می‌شود. این پارادوکس گویای شکلی خاص از روابط میان اعضای خانواده با پدر است که در آن پدر ستون خانواده و نماینده و ناظر حاکمیت در کنترل شکل بهنجار و اخلاقی روابط خانوادگی است. بنابراین پدر در خانواده مقدس از اقتدار نمادین ویژه‌ای در مقایسه با دیگر اعضای خانواده برخوردار است. اما درحالی‌که اقتدار و اعتبار نمادین پدر در خانه و مناسبات خانوادگی فربه شده است، در رابطه میان پدر-حاکمیت، این اقتدار وجهی دیگر می‌یابد. مفهوم پارادوکس پدری نیز در نسبت میان این نوسان صورتبندی می‌شود.

این برهه‌های بحرانی، که در اینجا منظور قتل دختر از سوی پدر است، بزنگاهی است که به بهترین وجه می‌توان در آن حرکت از اقتدار تام پدر در خانواده به سوی بی‌اقتداری او در نظام حاکمیت را مشاهده کرد. قانون‌گذار با ایجاد استثنا در قانون مجازات اسلامی برای «پدر قاتل» و در مقایسه با سایر مجرمین مشابه، جنبه خصوصی جرم را کم‌اهمیت کرده و به جنبه عمومی جرم مرکزیت داده است. با مستثناسدن پدر مجرم از حکم الهی قصاص، حیات پدر نزدیک‌ترین پیوند را با خواست قانون‌گذار می‌یابد. زیرا ادامه حیات پدر به تصمیم هیئت حاکم در ایجاد «وضعیتی استثنا» در قانون مجازات وابسته است. وضعیت استثنایی که تنها قانون‌گذار صلاحیت تعیین آن را داشته تا جایگاه پدر متهم را در یکی از دو سویه مرگ/حیات قرار دهد.

هدف بازنمایی قدرت تام پدر در حوزه خصوصی از یک سو و فقدان هرگونه قدرت در نظام حاکمیت، بر لزوم ادغام حیات پدر در خواست قانون‌گذار تأکید دارد؛ تا از خلال این ادغام، پدر نظام مراقبتی هدفمند خاصی را درونی کند و این نظام را به درون خانواده و مناسبات خانوادگی هدایت کند. بدین طریق، سایر اعضای خانواده نیز بر مبنای همین اصول و توسط پدر، تربیت و به سوژه‌های منضبط تبدیل می‌شوند.

عدم مجازات فرزندکشی با این استدلال که فرزند از خون پدر است و پدر مالکیت بر فرزند دارد با قرآن و روایت هماهنگ است. اما در رابطه با قتل رومینا اولاً کسی نگفته و نمی‌گوید که قاتل مجازات نشود! بلکه گفته‌اند قصاص نمی‌شود. (شریعت‌مداری، ۱۳۹۹/۳/۹). یکی دیگر از نمادهای این روایت، حقانیت حاکمیت است. حاکم در اینجا کسی است که نظام قانونی، قدرت تصمیم‌گیری در وضعیت استثنایی را به او داده است. موقعیتی که هیچ کس جز حاکم صلاحیت قرار گرفتن در آن جایگاه را ندارد.

این وضعیت استثنایی در دو برهه برجسته می‌شود: اول، برهه‌ای است که در آن رخدادی تروماتیک مانند قتل رومینا، نظم نهاد خانواده و جامعه را مخدوش می‌کند. در چنین شرایطی، حاکمیت برای مدیریت شرایط بحرانی و بازگرداندن امنیت و آرامش به خانواده و افکار عمومی، وضعیت استثنایی اعلام می‌کند. تأکید بر رسیدگی ویژه به قتل رومینا از سوی قوه قضائیه و معاونت امور زنان ریاست جمهوری و مطرح شدن ضرورت بررسی و تصویب لوایح حمایت از زنان و کودکان پس از ده سال از جمله مواردی است که بیانگر این وضعیت استثنایی است.

دومین برهه درباره تعیین مجازات برای پدر قاتل و مستثناسدن او از مجازات تعیین شده برای سایر مجرمان مشابه است. قانون‌گذار بنا به مصلحتی که در این شرایط تشخیص داده است بر ضرورت تداوم حیات خانواده با حضور پدر تأکید می‌کند و قانون قصاص پدر را معلق می‌نماید. این استثنا نشان می‌دهد که چه کسی ذیل قاعده قانونی قصاص (سلب حیات) و چه کسی ذیل استثنای قانونی عدم قصاص (ادامه حیات)، در اختیار انحصاری حاکمیت و قانون‌گذار است. حاکمیت تنها مرجع انحصاری تصمیم‌گیری برای ملغاکردن قانون است و حقانیتش را در این امر با دو عنصر قانون و استثنا پیوند می‌زند.

قانون‌گذار ما به تبع حکم شرع مقدس اسلام در مورد مجازات پدری که مرتکب قتل عمدی فرزندش می‌شود، قائل به عدم قصاص است. مادر مقتول نیز مانند هر شاکی دیگر در پرونده‌های قتل، دوره در پیش‌رو دارد یا از قاتل فرزندش اعلام گذشت و رضایت کند یا اعلام شکایت و تقاضای مجازات نماید (علویجه، ۱۳۹۹/۳/۸).

ملت ایران نیز به شکل یکپارچه و متحد حامی حقانیت حاکمیت و قانون‌گذار، اقتدار تام پدر، عدم قصاص پدری که قاتل است و به‌طور کلی آرمان خانواده مقدس بازنمایی شده‌اند. این تصویر سراسر یکدست از مردم و ملت، بسیج فکری آن‌ها در راستای معرفی حاکمیت به‌عنوان تنها مرجع تشخیص‌دهنده خیر عمومی را ممکن می‌کند. براین اساس، ذهنیتی جمعی تولید می‌شود که در آن مردم از حل مسائل خود ناتوان بوده و به رهبر نیازمندند. بدین طریق، حاکم تام‌الاختیار و داندۀ مصلحت کل، تنها شکل رابطه مطلوب و منجر به حیات قدسی را رابطه مبتنی بر قیومیت میان مردم و حاکمیت معرفی می‌کند.

فیلم خانه پدری به‌طور آشکار به ترویج خشونت و عادی‌سازی قتل خانوادگی می‌پردازد. به‌علاوه این فیلم ظاهراً قتل یک دختر توسط پدر و برادرش را سوژه قرار داده است و با نگاهی سطحی، اقدام به قتل دختر توسط پدر را به فرهنگ ایرانی و اسلامی و ارزش‌های ملت نسبت داده است (شریعتمداری، ۱۳۹۹/۳/۷).

پدرانی، چون پدر رومینا صرفاً دختر خودشان را می‌کشند، اما مسئولین و فیلمساز فیلم خانه پدری قلب و روح یک جامعه و ملت را به ورطه جراحی و قتل می‌کشاند (محرمی، ۱۳۹۹/۳/۸).

اما نماد محوری دیگر دین قدسی است که ذیل آن ارزش‌مندی ناموس و قانون قصاص تعریف شده است. اگرچه ناموس‌مداری، صرفاً برگرفته از ارزش‌های مذهبی نیست و به عرف جامعه یا سنت‌های حاکم بر خانواده بازمی‌گردد، اما در روایت حیات یکپارچه قدسی خانواده-حاکمیت، ناموس‌مداری با مذهب پیوند دارد. از این رو، مخالفت با ارزش‌مندی ناموس به مثابه مخالفت با اسلام و مخدوش‌کننده قداست آن دانسته می‌شود.

برخلاف شایعه‌سازی‌ها این موضوع هیچ‌گونه ارتباطی به مسائل مذهبی و ناموسی ندارد و ناشی از بدسرپرستی خانواده می‌باشد (شریعتمداری، ۱۳۹۹/۳/۷).

پس از قتل رومینا به دست پدر در قالب آنچه قتل ناموسی نامیده می‌شود، آنان دست به کار شده‌اند تا دو گزاره را جا بیندازند که اولاً اعتقادات دینی باعث رقم خوردن این جنایت وحشتناک شده و ثانیاً حاکمیت در تنظیم قوانین مربوطه کوتاهی کرده است (آسوپار، ۱۳۹۹/۳/۱۱).

ارزش‌مندی ناموس به توزیع نابرابر منابع اقتصادی، اجتماعی، حقوقی، عرفی و... در روابط بین زنان و مردان مشروعیت می‌بخشد. در این شرایط، مردان به شکل موجه‌تری می‌توانند بر مبنای «سیاست کنترل میل-عاطفه» روابط در خانواده را تحت کنترل و نظارت خود درآورند.

این‌گونه قتل‌ها در ایران ناموسی نبوده و مستقیم به فرهنگ ربطی ندارد. اما طوری نشان داده می‌شود که گویا همه چیز تقصیر ساختار است و نه صرفاً تخلف افراد (گنجی، ۱۳۹۹/۳/۹).

درنهایت، دربارهٔ عدم قصاص پدر رومینا با استناد به قاعدهٔ فقهی «أَنْتَ وَ مَالُكَ لِأَبِيكَ» منطقی ارتباط حاکمیت با مردان روشن می‌گردد. این منطق، متکی بر ایجاد وضعیت استثنایی در قانون مجازات اسلامی و دربارهٔ پدر است. حاکم، مجازات پدری که مرتکب قتل شده است را از سایر مجرمان مشابه مستثنا می‌کند و با ایستادن ورای قانون در ایجاد وضعیت استثنا، اقتدارش در کنترل و مدیریت حیات پدر را به همگان نشان می‌دهد.

پیامد استثنای حاکمیت برای پدر، تبدیل حیات رضا اشرفی به «حیات برهنه»، بدون شکل و محتوا و در معرض ارادهٔ مستقیم حاکم است. پدری که مهم‌ترین وظیفه‌اش اعمال ارادهٔ حاکمیت نسبت به سایر اعضای خانواده است. حیات یکپارچهٔ قدسی خانواده-حاکمیت نیز در همین نسبت متبلور می‌شود.

کسی نگفته و نمی‌گوید که قاتل «مجازات» نشود! بلکه گفته‌اند قصاص نمی‌شود (شریعت‌مداری، ۱۳۹۹/۳/۹).

قانون‌گذار به تبع حکم شرع مقدس اسلام در مورد مجازات پدری که مرتکب قتل عمدی فرزندش می‌شود، قائل به عدم قصاص است (علویجه، ۱۳۹۹/۳/۸).

۵-۲. روایت دوم: رستگاری سوژه‌های فردیت یافته متخصصان روان-مرکز

روزنامه‌های «شرق»، «همشهری» و «اعتماد ملی» مؤلفه‌های فرد اخلاقی و بهنجار را در روایت رستگاری سوژه‌های فردیت یافته متخصصان روان-مرکز بازنمایی کرده‌اند. در مرکز این روایت، نقش متخصصان و کارشناسان روان‌شناسی، مددکاران و روان‌درمانگران برجسته است. آن‌ها بر تولید دانشی درباره رستگاری متمرکز شده‌اند که با تدوین دستورالعمل‌های مشترک و به‌واسطه نظامی از دانش و مهارت‌های تخصصی از ظرفیت کنترل همه سویه‌های زندگی افراد جامعه، اعم از میل، بدن و حیات افراد، به شکل یکپارچه و یکدست برخوردار خواهند بود. رستگاری، نوعی اعمال قدرت در سطح خرد در خانه، مدرسه و... است که با بهره‌گیری از دانش متخصصان، تولید بدن بهنجار و منضبط با هدف ظهور سوژه‌های اخلاقی ممکن می‌شود. بدین طریق زندگی و سازوکارهای آن به عرصه حسابگری‌های آشکار وارد و قدرت دانش به عامل دگرگونی انسان‌ها تبدیل می‌شود.

این روایت از سه نماد محوری «خانه پدری»، «فقه پویا» و «مردم» تشکیل شده است. در این روایت، نهاد خانواده مکانی ایدئال، امن و مقدس نیست بلکه واقعیت نشانگر وضعیت آسیب‌زا و بحرانی خانواده ایرانی است. وضعیتی که حاصل توزیع نابرابر منابع قدرت، اعم از اقتصادی، قانونی و... و چالش‌های جدی ساختاری نظیر شکاف‌های فرهنگی، بیکاری، فقر و... است.

حادثه هولناک قتل رومینا توسط پدرش، قتل فاطمه برحی توسط برادر و ریحانه عامری توسط پدرش خبر از انتقام‌جویی در خانه‌هاست. شکاف‌های فرهنگی از یک سو و بیکاری و فقر خانه‌های ما را به قتلگاه زنان و دختران بدل کرده است (خاتم، ۱۳۹۹/۴/۱).

وقتی به جنایت‌های مشابه برمی‌خوریم پی می‌بریم وضعیت خانواده‌ها نابسامان است و تأثیر این مقوله بر سرنوشت کودکان و زنان منجر به وقوع این حوادث می‌شود (موسوی چلک، ۱۳۹۹/۳/۸).

در روایت رستگاری سوژه‌های فردیت یافته متخصصان روان-مرکز، از نماد خانه پدری، که برگرفته از فیلمی به همین عنوان است، برای شناسایی دلالت‌های معنایی مرتبط با نماد خانواده استفاده شده است. در این فیلم، به نقش بحران‌زای ناموس‌مداری، اهمیت غیرت و

آبروی مردان در روابط خانوادگی پرداخته شده است. فیلم، ناموس مداری و رخدادهای برگرفته از آن را به گونه‌ای بازنمایی می‌کند که ضمن تاریخی و ریشه‌دار بودن آن، می‌تواند زاینده فجاج و بحران‌هایی در خانواده به دست مردان و در رابطه با زنان (دختران) باشد.

همان‌طور که در ماجرای رومینا آمده است مردان روستای سفیدسنگان، رضا اشرفی را تشویق به احیای ناموس ازدست‌رفته‌اش کردند؛ با توجه به اینکه پدر، عمو و سایر مردان روستا می‌دانستند مجازات سنگینی در انتظار پدر نخواهد بود.

این روزها که خبر قتل رومینا اشرفی، دختر ۱۴ ساله به دلیل تعصب و با نام غیرت توسط پدرش سوژه شده است، دوباره بحث فیلم خانۀ پدری داغ شده است (عیاری، ۱۳۹۹/۳/۸). ملوک فیلم عیاری، اسم مستعار دخترانی است که در تاریخ این سرزمین جانشان را به نام غیرت و ناموس از دست داده و می‌دهند (طباطبائی، ۱۳۹۹/۳/۱۱).

برخلاف اتفاقات ناهنجار و غیراخلاقی مانند آنچه در خانوادۀ اشرفی رخ داد، همچنان خانوادۀ ایرانی، یکی از نهادهای محوری در تنظیم، کنترل و هدایت روابط افراد است و وظیفۀ بهنجارسازی، تربیت و کنترل اعضا را برعهده دارد. به نحوی که فرد سالم و اخلاق‌مدار از درون خانواده و با تربیت پدر سالم و بهنجار رشد می‌کند و پرورش می‌یابد.

در این مورد، قاعدتاً خانه و خانواده باید جایی باشد که این تعارض را مدیریت کند. در مورد رومینا خانواده نتوانسته کمکی به این قربانی بکند (آخوندی، ۱۳۹۹/۳/۱۰).

در روایت رستگاری سوژه‌های فردیت‌یافته، متخصصان روان‌مرکز به جای ضدارزش ناموس مداری بر ارزش عدالت جنسیتی تأکید می‌کنند. ارزشی که ضامن تحقق روابط سالم و امن بین افراد خانواده است. اما سؤال این است که مصادیق رفتار مبتنی بر ارزش عدالت جنسیتی در خانۀ پدری چیست و چگونه می‌توان آن را در روابط بین اعضا نهادینه کرد؟

عدالت جنسیتی در خانواده به معنای ارتقای امنیت زنان (فرزندان) در برابر خشونت مردان با هدف تأمین کرامت زنان در خانه است. اما در این روایت، از توزیع برابر و عادلانه منابع اقتدار در خانواده به‌عنوان یکی از مصادیق عدالت جنسیتی حرفی به میان آورده نمی‌شود. به عبارتی در این روایت، مرد به‌عنوان ستون خانواده با داشتن منابع اقتدار، تضمین‌کننده ادامه حیات خانواده و حافظ حریم آن است.

به راستی هنجارهای مردان پیرامون زندگی رومینا چه تصویری را از مرد در ذهن او ساخته بودند که او راه نجات خود را در پشت پازدن به همه آن مردان و نادیده‌انگاشتن خود و مادرش و پناه‌بردن از پدر به مردی بیمار دید. اگر عدالت در روابط بین جنسیت برقرار بود رومینا پدر خود را پناه می‌دید (شمس، ۱۳۹۹/۳/۱۱).

در نتیجه، ذیل روایت رستگاری سوژه‌های فردیت‌یافته متخصصان روان-مرکز، بر نقش پدر (مرد) در کنترل رفتار و میل فرزندان و همسر، به‌عنوان محور خانواده و دارای اقتدار تمرکز می‌شود؛ البته پدر بهنجاری که نه با اتکا بر ارزش ناموس‌مداری، بلکه منطبق با معیارهای روان‌شناسان از فرد سالم، عمل می‌کند. متخصصان علم روان‌شناسی، سوژه بهنجار را منطبق با معیارهای حقیقت‌پنداشته شده و با تحت نظارت و کنترل درآوردن روانشان برمی‌سازند. بنابراین الگویی از مدیریت جمعیت شکل می‌گیرد که محوریتش مدیریت روان مرد خانواده از یک‌سو و پرورش فرد اخلاق‌مدار در خانواده و از سوی پدر بهنجار از سوی دیگر است. در چنین شرایطی آنچه در قتل رومینا اهمیت می‌یابد، فرهنگ‌سازی، آموزش و آگاهی‌بخشی به پدر است. نتیجه این شیوه مراقبتی، برساخت خودی اخلاقی و بهنجار همسو با ذهنیت و نظام معرفتی روان‌شناس است. نظامی معرفتی که مهم‌ترین مؤلفه‌اش «خودت بر خودت حکومت کن» است.

یکی از موضوعاتی که در همه جوامع وجود داشته و دارد متخصصان به شکل‌های مختلف برای کنترل آسیب‌ها و ارائه خدمات به افراد آسیب‌دیده و آموزش به پدر خانواده ورود پیدا می‌کنند (موسوی چلک، ۱۳۹۹/۳/۱۱).

ای کاش قاضی پرونده قبل از ارجاع رومینا به منزل پدری، طبق اختیارات قانونی، از منابع اجتماعی موجود از قبیل اورژانس اجتماعی استفاده می‌کرد تا با مداخلات مددکاران اجتماعی و روان‌شناسان زمینه برای پذیرش اجتماعی این دختر در منزل بعد از بروز مشکلی که برایش پیش آمده فراهم می‌شد (موسوی چلک، ۱۳۹۹/۳/۱۱).

آیا زمان آن نرسیده است که مددکاران و روان‌شناسان به تضادهای فزاینده درون و بیرون خانه و نقش پدر که در زندگی خانوارهای ایرانی جریان دارد، بیندیشند و در اصلاح آن مداخله کنند (آخوندی، ۱۳۹۹/۳/۱۰).

در کنار نماد خانه پدری، یکی دیگر از نمادها، فقه پویاست. این نوع فقه که در برابر فقه سنتی مطرح می‌گردد، برای به‌چالش کشیدن ارزش ناموس‌مداری و قانون عدم قصاص پدری که قتلی مرتکب شده، به کار می‌رود. در قانون جمهوری اسلامی، حفظ حیات پدر به‌عنوان ولی و سرپرست فرزند، لازمه حفاظت از حریم خانواده است، به همین علت با وجود ارتکاب قتل می‌توان او را قصاص نکرد. براساس فقه پویا، قانون مذکور که برگرفته از نگاه ایستا و سنتی به فقه است باید اصلاح شود، زیرا نه تنها امنیت و مناسبات سالم و اخلاقی در خانواده را تضمین نمی‌کند، بلکه زاینده خشونت و ناامنی نیز هست.

یکی از دلایل این قتل جواز غیرمستقیمی است که قانون‌گذار به‌واسطه قاعده فقهی *أَنْتَ وَ مَالُكَ لِأَبِيكَ* به پدر داده است. فقه شیعه امامیه یک ویژگی اساسی برای خودش قائل است و آن هم پویابودن است. بر مبنای این ویژگی می‌توان تغییراتی در قانون داد (قوشه، ۱۳۹۹/۳/۱۲).

همچنین با ارائه قرائتی جدید از منابع دینی و متناسب با اقتضات جامعه، رفتارهای برآمده از ناموس‌مداری را، که بحران‌زاست، می‌توان اصلاح کرد. تا بدین طریق مشروعیت قیومیت و کنترل مرد بر بدن و میل زن، که زمینه‌ساز خشونت و آسیب‌های اجتماعی است، از بین برود.

هرچند احکام حدود و قصاص ریشه در آیات و روایات دارد، اما وجود تأسیسی به نام حکم ثانویه در فقه شیعه می‌تواند زمینه‌ساز تغییر در احکام قانونی شود (ایوبی، ۱۳۹۹/۳/۱۲).

قواعد فقه را هم باید با زمانه سنجید و به سمت اصلاح قوانین رفت. با بالارفتن هزینه این عمل و افزایش مجازات حتی به قصاص از انجام دوباره‌اش توسط افراد می‌توان جلوگیری کرد (نوری، ۱۳۹۹/۳/۱۱).

در کنار استناد به اصل فقه پویا در تشدید قوانین مجازات پدری که قاتل است، بر بهره‌گیری از دانش متخصصان و کارشناسان در تربیت و بهنجارسازی افراد تأکید شده است. به بیان دیگر، معیارهای فرد بهنجار از نظر متخصصان روان‌شناسی با استفاده از سازوکارهایی چون آموزش و فرهنگ‌سازی به مدعای حقیقت تبدیل می‌شود و سپس سوزدهای اجتماعی

به‌گونه‌ای پرورش می‌یابند که جهان اجتماعی‌شان را بر مبنای همان معیارها فهم و تفسیر کنند. بدین شکل معیارهای متخصصان مرکزیت می‌یابد و افراد جامعه از آن برای درک واقعیت‌های اجتماعی بهره می‌گیرند.

بنابراین واقعیت حقیقی پنداشته‌شده در اذهان عمومی که در فقه پویا برابر با «اقتضانات اجتماع» است، به یکی از مبانی تنظیم قوانین و اداره جامعه تبدیل می‌شود. بدین طریق اقتضانات اجتماع که برابر با اقتضانات مورد نظر متخصصان و روان‌شناسان است، نقطه‌ای می‌شود که فقه پویا را به قلمرو رستگاری افراد وارد می‌کند. قلمروی که در آن همه شئون و حیات زندگی افراد تحت اختیار درمی‌آید تا بین بدن و حیات افراد جامعه، معیارهای متخصصان، ارزش‌های دینی و خواست نظام حاکم، پیوند برقرار شود.

نباید و افراد خانواده را به امان خود رها ساخت. باید نهاد خانواده را جدی گرفت و آن را تقویت کرد؛ ضمن اصلاح قانون مجازات، با فرهنگ‌سازی و آموزش مطلوب می‌تواند آن را تقویت کرد (اسلامیان، ۱۳۹۹/۳/۸).

قانون‌گذاران از دهه هشتاد به دنبال ایجاد تحول در سازوکار عدالت کیفری و برای رسیدن به نتیجه مطلوب، استفاده از متخصصین روان‌شناس و مددکاران را لازم و افزودن آن به بدنه سیستم عدالت کیفری امری اجتناب‌ناپذیر می‌داند (محمدی، ۱۳۹۹/۳/۱۱).

سومین نماد در روایت رستگاری سوژه‌های فردیت‌یافته متخصصان روان‌مرکز، نماد مردم است. در اینجا دو صورتبندی متفاوت از این نماد ارائه شده است که عبارت‌اند از: (۱) مردم در نقاط حاشیه‌ای، و (۲) مردم در نقاط مرکزی.

مردم در نقاط حاشیه‌ای و روستایی وضعیتی غیراخلاقی، عقب‌مانده و خشونت‌آمیز دارند و خانواده نیز تبلور خشونت، تضاد، کودک‌آزاری، تبعیض، غیرت، تعصب و تصاحب زنان است. درحالی‌که مردم و خانواده در نقاط شهری و مرکزی دقیقاً در تقابل با این شرایط هستند. رومینا را بی‌عملی ما در برابر شکلی از جنایت قبیله‌ای جاهلی در مناطق حاشیه‌ای کشت. هر اندازه در مناطق عقب‌افتاده و درگیر با بدبختی، فقر، اعتیاد، بی‌خانمانی، تنش‌های قومی و بی‌سوادی رسانه‌ای جست‌وجو کنیم بیشتر جنایاتی از این دست را مشاهده می‌کنیم (فکوهی، ۱۳۹۹/۳/۱۱).

در نواحی عقب‌مانده‌تر جامعه مشخصاً در اجتماعاتی که آثار آداب و فرهنگ عشایری و قبیله‌ای در آن‌ها باقی است، فرهنگ پدرسالارانه زنده است. تضادهای میان والدین متعصب و اجتماعات محلی ناتوان از سازگاری با تغییرات اجتماعی و تعصب و خشونت پدرسالارانه که مرد را قهرمان غیرت و تعصب می‌دانند، در آن‌ها وجود دارد (اجلالی، ۱۳۹۹/۳/۱۷).

این‌گونه صورتبندی از نماد مردم در نقاط روستایی برسازنده «هراس قومی» است. هراس قومی شیوه‌ای برای برتری‌طلبی در سبک زندگی و مناسبات خانوادگی مرکز‌نشینان و طرد و حاشیه‌رانی سایر فرهنگ‌های غیر از مرکز است. با ایجاد تقابل میان فرهنگ اخلاقی مرکز و فرهنگ غیراخلاقی حاشیه، وظیفه تغییر ارزش‌ها و باورهای سنتی خانواده در نواحی حاشیه‌ای و قومی به مرکز‌نشینان و به عبارت دقیق‌تر به متخصصان مرکز واگذار می‌شود. ارزش‌هایی که زیست‌جهان خانواده در نواحی شهری و مرکزی را شکل می‌دهد و توسط روش‌های مراقبتی و نظارتی روان‌شناسان در آن‌ها درونی شده است. این ارزش‌ها باید به نواحی حاشیه‌ای منتقل و با فرهنگ‌سازی، آموزش و اصلاح قوانین در خانواده‌های آن‌ها نهادینه گردد.

۶. بحث و نتیجه‌گیری

این مقاله با تحلیل یادداشت‌ها و سرمقالات روزنامه‌های «کیهان»، «جوان»، «شرق»، «اعتماد ملی» و «همشهری» بر مبنای جامعه‌شناسی فرهنگی الگزاندر و بازنمایی هال، درصدد پاسخ به دو سؤال کلیدی است: ۱) دلالت‌های معنایی سوژه اخلاقی و بهنجار در نهاد خانواده چیست؟ ۲) سازوکارهای پرورش سوژه اخلاقی و بهنجار در حریم خانواده چیست؟ بر مبنای رویکرد الگزاندر، مصادیق کنش اخلاقی درباره «دیگری» که جامعه برای ما تعریف می‌کند، قابل شناسایی است. از آنجا که هر جامعه سازوکار خاص خود را برای بساخت مفهوم دیگری دارد، نمی‌توان به‌طور پیشینی تعریفی از مصادیق کنش اخلاقی ارائه کرد، بلکه باید به متن اجتماع و رخدادهای بحران‌ساز رجوع کرد. با توجه به این رویکرد روزنامه‌های ذکر شده دو روایت از سوژه اخلاقی را بازنمایی کرده‌اند.

روایت اول که در روزنامه‌های «جوان» و «کیهان» از قتل رومینا به دست پدرش بازنمایی شده، عبارت است از: حیات یکپارچه قدسی خانواده-حاکمیت. در این روایت، الگویی از اخلاقیات

فردی درون نهاد خانواده مقدس بر ساخته می‌شود که افراد بر مبنای شکل‌بندی‌های استاندارد و مشخص با نظارت و کنترل مرد خانواده تربیت شوند. آن‌ها سوژه‌های اخلاقی و خودبنیانی هستند که ذهنیتی مستقل از خانواده ندارند و وجودشان مستحیل در خواست پدر و حاکمیت است. به عبارت دیگر، جامعه مطلوب، متشکل از کنشگران غیرانتقادی، خودتنظیم‌گر و ناظر بر خود است که در خانواده و با هدایت پدر پرورش یافته‌اند. در این جهان یک‌دست، انسجام و یکپارچگی نه به واسطه گفت‌وگو بر سر منافع متضاد در حوزه عمومی بلکه در بزنگاه‌های تراژیک مانند قتل رومینا و با برانگیختگی عاطفی و احساسی افکار عمومی حاصل می‌شود.

سازوکارهای برساخت سوژه بهنجار و اخلاقی در چارچوب این روایت عبارت است از:
(۱) ترویج آرمان خانواده مقدس: این آرمان متشکل از ارزش‌هایی چون ازدواج دختران در سن کم، سیاست کنترل میل و عاطفه تحت نظارت مرد، رابطه فرودستی فرزندان و زن/ فرادستی مرد و پدر است؛

(۲) تأکید بر حقانیت انحصاری حاکمیت در اداره جامعه؛

(۳) دین‌قدسی: شامل استثنای حاکم در عدم قصاص پدر، ادغام حیات پدر در خواست حاکمیت و ارزشمندی ناموس است؛

روایت دوم که در روزنامه‌های «شرق»، «اعتماد ملی» و «همشهری» بازنمایی شده، عبارت است از: رستگاری سوژه‌های فردیت‌یافته متخصصان روان-مرکز. رستگاری نوعی اعمال قدرت در سطح خرد و کلان است که با بهره‌گیری از دانش متخصصان و با تولید بدن‌های بهنجار و منضبط درون خانواده به دست می‌آید.

دلالت‌های معنایی سوژه اخلاقی در این روایت، فرد خودساخته و خودبنیان با رفتارهای مشخص و قابل پیش‌بینی در خانواده و جامعه است که منطبق بر معیارهای متخصصان روان‌شناسی عمل می‌کند.

سازوکارهای برساخت سوژه بهنجار و اخلاقی در چارچوب روایت مذکور عبارت است از:

(۱) آموزش و فرهنگ‌سازی؛

(۲) اصلاح نظام قضایی-حقوقی با بهره‌گیری از فقه پویا؛

(۳) استفاده از ظرفیت جامعه مدنی برای آموزش به افراد آسیب‌پذیر و مردم در نقاط حاشیه‌ای.

بنابراین اگر پدر رومینا توسط مددکاران اجتماعی و روان‌شناسان آموزش دیده بود تا آرمان اخلاقی «خودت بر خودت نظارت کن تا رستگار شویی» را در خانواده نهادینه کند، این‌گونه قتل‌ها رخ نمی‌داد. درعین حال، لازمه تحقق این آرمان، همراهی جامعه مدنی و نظام قضایی است؛ نظامی که برای پدری که دخترش را به قتل رسانده، مجازات مناسبی در نظر می‌گیرد.

منابع

- آخوندی، عباس (۱۰ خرداد ۱۳۹۹). رومینا: تلنگری به دستداران ایران. روزنامه همشهری، کد خبر ۱۰۱۵۵۳. برگرفته از <https://newspaper.hamshahrionline.ir/id/101553>
- آسوپار، کبری (۱۱ خرداد ۱۳۹۹). جای اصلاح‌طلبی در قتل زنان کجاست؟ روزنامه جوان، کد خبر ۱۰۰۵۲۵۱. برگرفته از <https://www.Javann.ir/004DVj>
- اجلالی، پرویز (۱۸ خرداد ۱۳۹۹). جامعه‌شناسی و قتل رومینا (۲). روزنامه شرق، کد خبر ۸۱۵۶۱۰. برگرفته از <https://www.sharghdaily.com/fa/tiny/news-815610>
- اسلامیان، ایوب (۸ خرداد ۱۳۹۹). چگونه می‌شد از قتل رومینا پیشگیری کرد؟ روزنامه شرق، کد خبر: ۸۱۵۰۶۷. برگرفته از <https://www.sharghdaily.com/fa/tiny/news-815067>
- ایوبی، ابراهیم (۱۲ خرداد ۱۳۹۹). ترنم موزون حزن. روزنامه شرق، کد خبر ۳۷۳۳. برگرفته از <https://www.magiran.com/article/4048751>
- برون، زهرا (۱۳۹۳). تحلیل جامعه‌شناختی قتل‌های ناموسی در قومیت عرب (پایان‌نامه کارشناسی‌ارشد جامعه‌شناسی). دانشگاه شهید اشرفی، اصفهان، ایران.
- بهرامی، مرجان (۱۳۹۵). بررسی عوامل فرهنگی و اجتماعی قتل‌های ناموسی مطالعه موردی: استان خوزستان (پایان‌نامه کارشناسی‌ارشد جامعه‌شناسی). دانشگاه آزاد اسلامی واحد نراق، اراک، ایران.
- چیدری، زهرا (۱۲ خرداد ۱۳۹۹). همه مقصران خشونت علیه زنان. روزنامه جوان، کد خبر: ۱۰۰۵۲۶۲. برگرفته از <https://www.Javann.ir/004DVu>
- خاتم، اعظم (۱ تیر ۱۳۹۹). درباره قاتل‌ها حرف بزنیم. روزنامه جوان، کد خبر ۸۱۶۳۶۰. برگرفته از <https://www.sharghdaily.com/fa/tiny/news-816360>
- خبرگزاری ایرنا (۲۰ بهمن ۱۳۹۸). از واگرایی تا حضور در سازوکار جمعی اصلاح‌طلبان. اعتماد ملی، برگرفته از <https://irna.ir/xjx7nq>
- رحمانی، جبار (۱۳۸۳). تفسیر فرهنگ: مروری بر نظریات و روش‌شناسی کلیفورد گیرتز، نظریه‌های جدید انسان‌شناسی (جزوه منتشر نشده). دانشکده علوم اجتماعی، تهران، ایران.
- دولت‌خواه، سمیه (۱۳۹۴). مطالعه پدیدارشناسانه قتل‌های ناموسی در تهران (پایان‌نامه کارشناسی‌ارشد جامعه‌شناسی). دانشگاه خوارزمی، تهران، ایران.
- دورینگ، سایمون (۱۳۹۷). مطالعات فرهنگی (مترجمان: نیما ملک‌محمدی، شهریار وقعی‌پور). تهران: مؤسسه فرهنگی آینده‌پویان. (تاریخ اصل اثر ۱۹۹۹)

شریعتمداری، حسین (۱۳ شهریور ۱۳۹۵). تأکید بر مبارزه با اشرافیت و تجمل‌گرایی در الگوی خانواده اسلامی - ایرانی. کیهان، شماره ۲۱۴۳۳. برگرفته از <https://www.magiran.com/article/3424458>

شریعتمداری، حسین (۷ خرداد ۱۳۹۹). جنایت خانوادگی بار دیگر تناقض‌گویی اصلاح‌طلبان را بر ملا کرد. کیهان، شماره ۱۸۹۴۰۵. برگرفته از <https://kayhan.ir/fa/news/189405>

شریعتمداری، حسین (۹ خرداد ۱۳۹۹). استاندارد دوگانه مدعیان اصلاحات در برابر جنایات. کیهان، شماره ۱۸۹۴۹۶. برگرفته از <https://kayhan.ir/fa/news/189496>

شمس، اسماعیل (۱۱ خرداد ۱۳۹۹). مردان مرد و پدیده‌ای به نام فرهنگ زن‌کشی، تاملی بر رفتارشناسی سنتی که به جنایت ختم می‌شود. روزنامه اعتماد ملی، شماره ۴۶۵۸. برگرفته از www.magiran.com/article/4048026

طباطبانی، فهیمه (۱۱ خرداد ۱۳۹۹). لایحه تأمین امنیت زنان در هزارتوی مانع‌تراشی متوقف مانده است روزنامه همشهری. شماره ۹۰۸۰، برگرفته از <https://newspaper.hamshahrionline.ir/id/9080>

علویجه، محمدرضا (۸ خرداد ۱۳۹۹). رومینا قربانی خشم و جهل شد. روزنامه جوان، شماره ۱۰۰۴۸۰۷. برگرفته از <https://www.Javann.ir/004>

فکوهی، ناصر (۱۱ خرداد ۱۳۹۹). چه کسی رومینا را کشت؟ «ما» یا «پدرش»؟ روزنامه اعتماد ملی، شماره ۴۶۵۸. برگرفته از <https://www.magiran.com/article/4048033>

قوشه، شیما (۱۱ خرداد ۱۳۹۹). چرا قانون مانع فرزندکشی نمی‌شود؟ روزنامه شرق، کد خبر ۲۶۵۳۷۷. برگرفته از <https://www.sharghdaily.com/fa/tiny/news>

گنجی، عبدالله (۱۲ خرداد ۱۳۹۹). حجم اخبار تلخ جامعه بالا رفته که حتی آغاز به کار مجلس جدید به چشم نمی‌آید. روزنامه جوان، کد خبر ۱۰۰۵۳۲۶. برگرفته از <https://www.Javann.ir/004DWw>

محمدی، منیژه (۱۱ خرداد ۱۳۹۹). شکستن طلسم ناموس‌کشی. اعتماد ملی، شماره ۴۶۵۸. برگرفته از <https://www.magiran.com/article/4048053>

موسوی چلک، سیدحسن (۸ خرداد ۱۳۹۹). هشدار برای رومیناهای دیگر. اعتماد ملی، شماره ۴۶۵۶. برگرفته از <https://www.magiran.com/article/4047360>

موسوی چلک، سیدحسن (۱۱ خرداد ۱۳۹۹). اورژانس اجتماعی و خشونت خانگی. روزنامه شرق، کد خبر ۸۱۵۲۵۱. برگرفته از <https://www.sharghdaily.com/fa/tiny/news-815251>

نوری، امیر (۱۱ خرداد ۱۳۹۹). قانون چه می‌گوید؟ اعتماد ملی، شماره ۴۶۵۸. برگرفته از <https://www.magiran.com/article/4047950>

موبستر، لئونارد؛ و مرتوا، پاتریسی (۱۳۹۵). کاربرد پژوهش روایت به مثابه‌ی روش تحقیق کیفی: مقدمه‌ای بر تحلیل روایت رویدادهای انتقادی در تحقیق، تدریس و تمرین حرفه‌ای. (مترجمان: احسان آقابابانی، داوود زهرانی). اصفهان: جهاد دانشگاهی دانشگاه اصفهان. (تاریخ اصل اثر ۲۰۱۶)

- Alexander, J. (2002). On the social construction of moral universals, the 'Holocaust' from war crime to trauma drama. *European journal of social theory*, 5(1), 5-85. Doi: 10.1177%2F1368431002005001001
- Alexander, J. (2008). Clifford Geertz and the strong program: The human sciences and cultural sociology. *Cultural Sociology*, 2(2), 157-168. doi: 10.1177%2F1749975508091030
- Alexander, J. (2014). Culture, trauma, morality and solidarity: The social construction of "Holocaust" and other mass murders. *Thesis Eleven*, 132(1), 3-16. doi: 10.1177%2F072551361562523
- Alexander, J., & Smith, P. (2003). Strong program in cultural sociology: Elements of a structural hermeneutics. In *The meanings of social life: A cultural sociology* (1st ed., Pp. 11-26). doi: 10.1093/acprof:oso/9780195160840.003.0011
- Back, L. (2012). *Cultural sociology: An introduction*. New Jersey: Wiley-Blackwell.
- Bhanbhro, S. (2015). Representation of honor killings: Critical discourse analysis of Pakistani English-Language newspapers. In *Sexuality, Oppression and Human Rights* (1st ed., pp. 1-16). doi: 10.1163/9781848884243_002
- Braun, V., & Clarke, V. (2006). Using thematic analysis in psychology. *Qualitative Research in Psychology*, 3(2), 77-10. doi: 10.1191/1478088706qp063oa
- Ghafai, H. (2013). *Representing the 'other': "Honor killing" in the British press* (Unpublished doctoral dissertation). University of Minho.
- Goode, E., & Ben-Yehuda, N. (2009). *Moral panics: The social construction of deviance*. New Jersey: Wiley-Blackwell.
- Hall, S. (1980). Encoding/Decoding. In *Culture, Media, Language* (1st ed., Pp. 63-87). doi: 10.1075/z.184.211hal
- Heydari, A., Teymoori, A., & Trappes, R. (2021): Honor killing as a dark side of modernity: Prevalence, common discourses, and a critical view. *Social Science Information*, 60(1), 86-106. doi: 10.1177/05390184211994777
- Larsen, H. (2014). *Cultural sociology as social research: A conversation with Alexander, J.* University in Oslo. *Sociologisk Tidsskrift*, 22(1), 75-90. doi: 10.18261/ISSN1504-2928-2014-01-0
- Lynch, G., & Sheldon, R. (2013). The sociology of the sacred: A conversation with Jeffrey Alexander. *Culture and Religion*, 14(3), 253-267. doi: 10.1080/14755610.2012.758163
- Reimer, E. (2007). Representations of an Honor Killing: Intersections of discourses on culture, gender, equality, social class, and nationality. *Feminist Media Studies*, 7(3), 239-255. doi: 10.1080/14680770701477867

